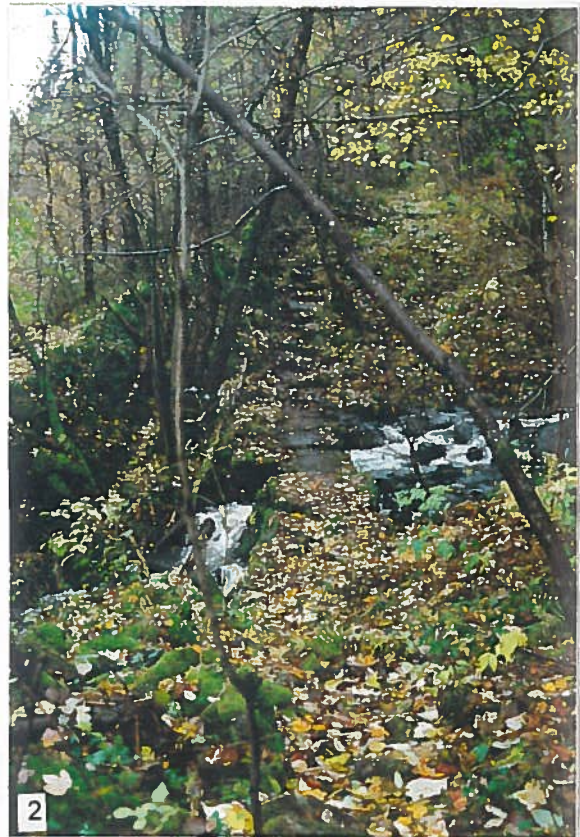

BERGEN KOMMUNE

Byutvikling

KULTURMINNEGRUNNLAG FOR FELT B18 Nattland, Sandal og Sædal

FORORD

Kulturminnegrunnlag for Felt B18; Natland, Sandal og Sædal.

Foreliggende kulturminnegrunnlag er en del av Byantikvarens arbeid med å kartfeste og sikre informasjon og kunnskap om det historiske kulturlandskapet i Bergen kommune.

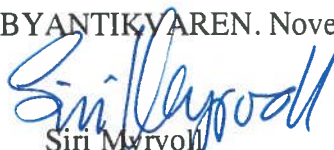
For de fleste planer og konsekvensutredninger innen Bergen kommunes grenser vil det foreligge et tilsvarende kulturminnegrunnlag med identisk disposisjon og innholdsrekkefølge. Kulturminnegrunnlagene utarbeidet hos KBY, Byantikvaren benyttes som underlagsmateriale for videre planarbeid. De skal også ligge som vedlegg til disse planene frem til politisk behandling og vil være grunnlagsmateriale for senere saksbehandling innen planområdet. Byantikvaren benytter kulturminnegrunnlagene som underlag for kulturminneplanlegging og saksbehandling knyttet til vern av kulturminner og kulturminnemiljø.

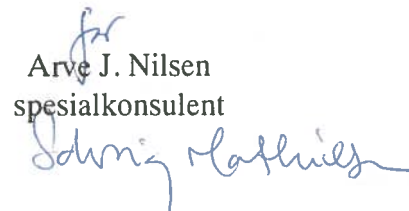
Samtlige fotografier er blitt tatt under registrering i tidsrommet 1-28/10. Årstiden betyr at registreringene er foretatt under ulike værforhold. Dette gir seg utslag i ulik fotokvalitet. Området er svært gjengrodd, - dette har gjort det vanskelig å ta seg fram i deler av området. En velvoksen bunnvegetasjon kan skjule kulturminner.

Konsulenter for kulturminnegrunnlaget har vært Arkitektgruppen CUBUS as ved landskapsarkitekt Kristin Aarskog.

Kommunalavdeling Byutvikling, Byantikvaren ved spesialkonsulent Arve J. Nilsen, har ledet arbeidet.

BYUTVIKLING, BYANTIKVAREN. November 1998.

Siri Myrvoll
Byantikvar

Arve J. Nilsen
spesialkonsulent

TEGNFORKLARING**SAMMENDRAG 2****TOPOGRAFI OG LANDSKAP 4**

LANDBRUKSLANDSKAP.....	4
<i>Innmark</i>	4
<i>Utmark</i>	4
HAGE/PARKLANDSKAP.....	5
<i>Park</i>	5
<i>Hage</i>	5

BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESSTRUKTUR 7

EIENDOMSGRENSER	7
BEBYGGELSESSTRUKTURER.....	9
BYGNINGER	9

KOMMUNIKASJONSLINJER 13

<i>Hovedveg</i>	13
<i>Kjerreveg</i>	13
<i>Postveg</i>	13
<i>Gangsti/sti</i>	14
<i>Rideveg</i>	14
<i>Trappeveg</i>	14
<i>Broene</i>	14

ENKELTOBJEKT OG ANLEGG 16

AUTOMATISK FREDETE KULTURMINNER.....	16
TEKNISKE KULTURMINNER	16

ILLUSTRASJONSLISTE 17**KILDER 17**

KART 0	OMRÅDEAVGRENSNING
KART 1	TOPOGRAFI OG LANDSKAP
KART 2.0	BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESSTRUKTURER GÅRDSGRENSER
KART 2.1	BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESSTRUKTURER EIENDOMMER
KART 2.2	BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESSTRUKTURER TUN
KART 2.3	BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESSTRUKTURER KULTURLANDSKAP
KART 3	KOMMUNIKASJONSLINJER
KART 4	ENKELTOBJEKT OG ANLEGG

Forsideillustrasjoner:

- III. 1 *Allé ned til Nedre Natland tun.*
- III. 2 *Den vestligste brua over bekken – rett utenfor planområdet.*
- III. 3 *Rester av det som trolig har vært en gammel sag.*
- III. 4 *Øvre Natland tun, bygget 1862-64.*

SAMMENDRAG

Landskapsmessig ligger området åpent og luftig med utsikt over Bergensdalen. Det er i dag et beitelandskap i de sentrale østlige deler, mens det er i ferd med å gro helt igjen i de vestlige, brattere områdene. Mye av det som i dag oppfattes som utmark har tidligere vært innmark. Det avslører alle forstøtningene i terrenget.

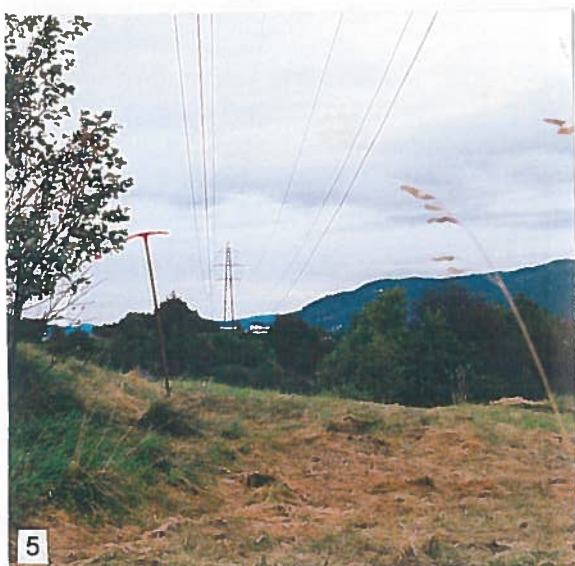
Bebyggelsen i området er for en stor del knyttet til gårdsdrift eller tidligere gårdsdrift. Øvre Nattland og Roligheten oppfattes i dag visuelt som tun, mens de øvrige brukere har endret karakter til å være boliger med hage. Eiendomsgrensen mellom Øvre og Nedre Nattland deles med et gjennomgående steingjerde. Det er også andre steingjerder i området som markerer genser.

Nedre Nattland har vært lystgård fra 1751-1864. Alléen og en ringformet forstøtningmur kan kanskje knyttes opp mot lystgården. Siden bygningene til lystgården brant i 1864 har Nedre Nattland vært i bondeie.

Øvre Nattland tun ble flyttet til nåværende tunplass i 1862. Da ble dagens bygninger bygget. Tidligere lå det ved krysset Nattlandsveien og Sædalvegen.

Viktige **kommunikasjonslinjer** har gått gjennom eller i nærheten av området. Dette gjelder den gamle vegen gjennom Bergensdalen og ulike postveitraséer. Det er derfor sannsynlig å anta at deler av det vegnettet som befinner seg innenfor Felt B18 i dag er svært gamle. Forøvrig finnes rester av veger, med og uten fortøtninger, som sannsynligvis har vært knyttet til driften på gården.

Det finnes også en rekke steinbroer i området som kanskje kan knyttes opp mot de gamle vegtraséene. Langs bekken finner man også et **teknisk kulturminne** som sannsynligvis har vært en sag.

TOPOGRAFI OG LANDSKAP

Illustrasjoner:

- III. 5 *Jordbrukslandskap ved Øvre Natland.*
- III. 6 *Styvingstrær ved Øvre Natland tun.*
- III. 7 *Gjengroingslandskap, Bruk 3, Øvre Natland.*

TOPOGRAFI OG LANDSKAP

Det aktuelle området, Felt B18, Natlland, Sædal, Sandal ligger høyt og luftig over Bergensdalen. Det ligger sørvest vendt, og landskapsrommet avgrenses i nord/øst av en markant bergvegg - Natllandsfjellet. Området blir således lyst og varmt, og gunstig for jordbruk og bosetting.

Gårdstunet på Nedre Natlland ligger på en lettere kupert og skrånende hylle inntil bergveggen i nordøst. På denne hyllen holdes kulturlandskapet for en stor del åpent av beiting. Roligheten Ridesenter preger landskapet - ikke bare ved å holde det åpent, men også utstrakt bruk av gjerder gir landskapet en klar underdeling. Markdekket er tildels svært nedslitt. Dette gjelder særlig i bratte og våte områder.

I sørvest blir terrenget brattere og mer kupert, og det gror til - og blir tungt fremkommelig. Gårdstunet på Øvre Natlland ligger på grensen mellom disse to sonene under en av landskapsryggene.

Mange steder er det berg i dagen og bergryggene ser ut til å ha en strukturerende retning fra nordøst mot sørvest. Disse bergryggene gjør landskapet knudrete og uoversiktlig, og gir det en underdeling i små landskapsrom.

Området skjæres igjennom av to bekkefar. Disse renner ut i Myravannet. Det søndre er betydelig større enn det nordre. Den nordre bekken er forholdsvis beskjeden oppe på den flate hyllen, men i det brattere terrenget ned mot Myravatnet opptrer den som små fossefall med noe større vannføring. Den søndre bekken er steinsatt langs deler av løpet, og vannkraften har blitt utnyttet der bekken har fall i den østre delen av området. (Se: tekniske kulturminner).

Nede i den helt sørvestlige delen av B18 er det et flatt myrlendt areale.

Mot sør/øst ved Roligheten, gnr.10, bruk 3, gis landskapsrommet en klar avgrensning - der landskapet bygger seg opp mot Rambjøraområdet.

Landbrukslandskap

Innmark

Gresset på deler av området rundt Øvre Natlland tun blir fortsatt slått, mens Nedre Natllandsområdet holdes åpent av beiting i de områdene som ligger best tilgjengelig fra Sædalsvegen.

Utmark

Skråningen ned mot Myravann og den vestre delen av platået har i dag karakter av å være utmark. Spor av tidligere drift av landskapet finnes - dette gir indisier om at landskapet var betydelig mer åpnet før. Det finnes mindre forstøtninger for veger og terreng, rester av ringmurer og steinsetting av bekker (Se kart 2.3). I sentrale deler av Nedre Natlland er forstøtningmurene spredt rundt i landskapet uten noen klar sammenheng idag. Noen av forstøtningene bærer preg av at de er knyttet til det interne vegsystemet på gården.

Vegetasjon

Styvingstrær finnes over store deler av området, men opptrer hyppigst i nærheten av tunene. Dette er ofte ask, men også andre tresorter. Løvskogen dominerer vegetasjonsbildet, og det finnes tette, gamle hasselbusker og gamle eiketrær.

Hage/Parklandskap

Park

Lindealleén ned til Nedre Nattland gård er et viktig element i landskapet. Dette kan være en levning fra et større parklandskap rundt lystgården som ble anlagt på Nedre Nattland (Se: Kart 1).

Området er i dag et beitelandskapet.

Ill. 8. Bilde viser et eksempel på beitelandskapet rundt Roligheten Ridesenter. Det er tatt rett vest for Nedre Nattland tun.

Hage

Ved Øvre Nattland tun er det i en åkerkant en god del ulike typer frukt og bærslag. Dette er sannsynligvis rester av nyttehagen ved gården - eventuelt forvillede trær.

Øvrige hager innenfor området ligger med en klarere avgrensning mot dyrket mark eller tidligere dyrket mark i form av gjerde eller steingard. Hagene skiller seg på den måten ut fra tunene ved at de lukker resten av landskapet ute. Dette gir en sammensatt struktur av landskapet. Villabebyggelsen er for en stor del lokalisert i utkanten av området. De boligene som griper mest inn i landbrukslandskapet er enhetene som ligger mellom Øvre og Nedre Nattland tun (Se: Kart 1).

9

10

11

12

BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESSTRUKTURER

Illustrasjoner:

- III. 9 Jordkjeller ved tidligere Nedre Nattland tun.
- III. 10 Ringmur ved nedstigningen til Nattlandsmyren i forbindelse med en trappeveg.
- III. 11 Steingjerde som skiller eiendommene Bruk 1 og 3, Øvre Nattland.
- III. 12 Roligheten tun sett fra sørvest.

BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESSTRUKTUR

Eiendomsgrenser

GÅRDSHISTORIE NATTLAND

Nattland hører til blant de største landgårdene som ble ryddet i vikingtiden - muligens så tidlig som i folkevandringstiden (Larsen, 1990). Den hadde sin modergård ved Nordåsvannet - sannsynligvis Hop gård. Kilder fra ca. 800 forteller om Nattland som en av fem gårder i Fana. Gården omfattet opprinnelig også Slettebakken, Sædal og Sandal. Sædal og Sandal ble skilt ut før Nattland ble delt i Øvre og Nedre, mens Slettebakken ble skilt ut fra Øvre Nattland i 1680.

Deling av Nattland gård har en noe usikker tidfesting. Den er delt senere enn vikingtid. Nattland omtales i 1563 som én gård, men var trolig delt allerede den gangen. Grensene mellom gårdene ble først fastsatt i 1802 (Larsen, 1984). Denne grensen er også idag markert med et steingjerde som går tvers over hele planområdet.

Nedre Nattland (samme eier som Espeland) ble drevet av byfolk fram til midten 1800tallet, mens Øvre Nattland var avlsgård fram til 1761. Gikk da over i bondeie. (Se: Kart 2.0)

NEDRE NATTLAND

Grenser til Øvre Nattland i nord og vest, i nordøst mot Sædal og sørøst mot Sandal, mens den i sørvest har felles grense med Tveiterås. Det opprinnelige tunet lå der Bruk 24 og 572 ligger i dag.

Det var tre husmannsplasser på Nedre Nattland i 1750 (Myking, 1992). Siden omtales fire stykker Nattlandsmyr, Roligheten, Fagerbakken og Tøshaugen. Disse utgjorde i 1867 halve arealet.

Det var ett hovedbruk fram til 1841. Da ble Tøshaugen og Nattlandsmyren utskilt som egne bruk. Senere på 1840 og 50-tallet ble Fagerbakken og Roligheten egne bruk. På slutten av 1800tallet var det i alt 8 bruk. Etter annen verdenskrig ble de fleste brukene nedlagt (Se: Kart 2.1)

ØVRE NATTLAND

Grenser til Nedre Nattland i sør, Tveiterås og Fantoft i vest, Slettebakken i nordvest og Landås i nord. Det eldste tunet var sannsynligvis lokalisert sør for krysset Nattlandsvegen og Sædalsvegen.

Innmarka på Øvre Nattland ble delt i to hovedbruk rundt 1750, Bruk 1 og 5. De var selveiere, og denne todelingen holdt seg frem til 1840. Midt på 1850 var det i alt fem bruk. I tillegg ble husmannsplassene Nattlandsleitet og Nattlandsbotnen etablert i 1820-årene.

Stølane bnr. 22 ble etablert så seint som i 1921. Da var det 7 bruk siden også Nattlandsbotnens eiere hadde fått selveierstatus (Larsen, 1984).

Store deler av arealet ble utparsellert til boligfelt etter krigen.

EIENDOMSSTRUKTUREN IDAG

Grensa mellom Øvre og Nedre Nattland gård har beholdt et sammenhengende steingjerde. Gjerdet er svært lite synlig i landskapet på grunn av vegetasjon.

Et annet steingjerde deler det som er igjen av landbruksareal på Øvre Nattland i to. Det skiller bruk 1 og bruk 3. Også dette gjerdet kan følges tvers over hele området. Gjerdet utnytter landskapsformene i området til å danne en terrasse langs den vestligste delen av strekningen (bergryggene er omtalt under kap.1, topografi og landskap). Gjerdet har også innslag av naturlige kampesteiner.

Begge gjerdene er av varierende forfatning langs strekningen.

Bebyggelsesstrukturer

Lystgårder

Lystgårdene på landet kan sies å være ideavgrenset utbygging. Velstående byfolk kjøpte eiendommer på landet, og bygde herskapelige bygninger med tilhørende hageanlegg. Denne utbyggingen er tidsavgrenset til 1750-1850. Til å begynne med bodde ikke byfolkene på gårdene, men var forpaktere – mens de i slutten av perioden flyttet ut av byen for å leve i landlege omgivelser slik idealet var (Trumpy, 1977). Lystanleggene var ofte plassert strategisk i landskapet for at man skulle vise fram sin velstand.

Nedre Natland var en slik lystgård fra siste halvdel av 1700-tallet til 1864. Den lå høyt med god utsikt, og var godt synlig fra de gamle vegtraséene gjennom Bergensdalen (Øye Sølvsberg, 1972).

Strukturering av bebyggelsen

Bebyggelsen i området er for en stor del knyttet til samme ferdselsårer. Dette gjør at det som i dag er boliger ligger i små grupper langs veger i den høyereliggende delen av området. Til all sannsynlighet er vegen som går fra Sædalsvegen mot Roligheten og Sædalen tidligere hovedveger som det var naturlig å knytte seg opp mot.

Fanabygdebok (Larsen, 1984) fremsetter også en annen funksjonsavgrenset utbygging. Det gjelder plasseringen av husmannsplassen på Nedre Natland. Husmannsplassene ble lagt strategisk som et vern mot nabogårdene i sør (Se kart: Larsen, 1984 s.834).

Bygninger

NEDRE NATTLAND

Nedre Natland ble lenge drevet av byfolk som brukte stedet som lystgård. Daniel Friele hadde Nedre Natland fra 1751-1793. Mot slutten av 1700-tallet satte Friele opp et lyststed sørøst for for gårdsbygningene. Denne bygningen fungerte som tingsted for Skjold skipsrede i 1780-årene (Larsen, 1984). Dreiers prospekt fra 1806 viser denne lystgården. Denne bygningen brant like etter at Konow tok over stedet, og han satte opp nye bygninger. Dette anlegget besto av flere bygninger. Hovedbygningen var et langstrakt enetasjes hus med svunget valmtak og fremhevet tempelfront. Den fransk inspirerte hagen lå innenfor en gråsteinsmur.

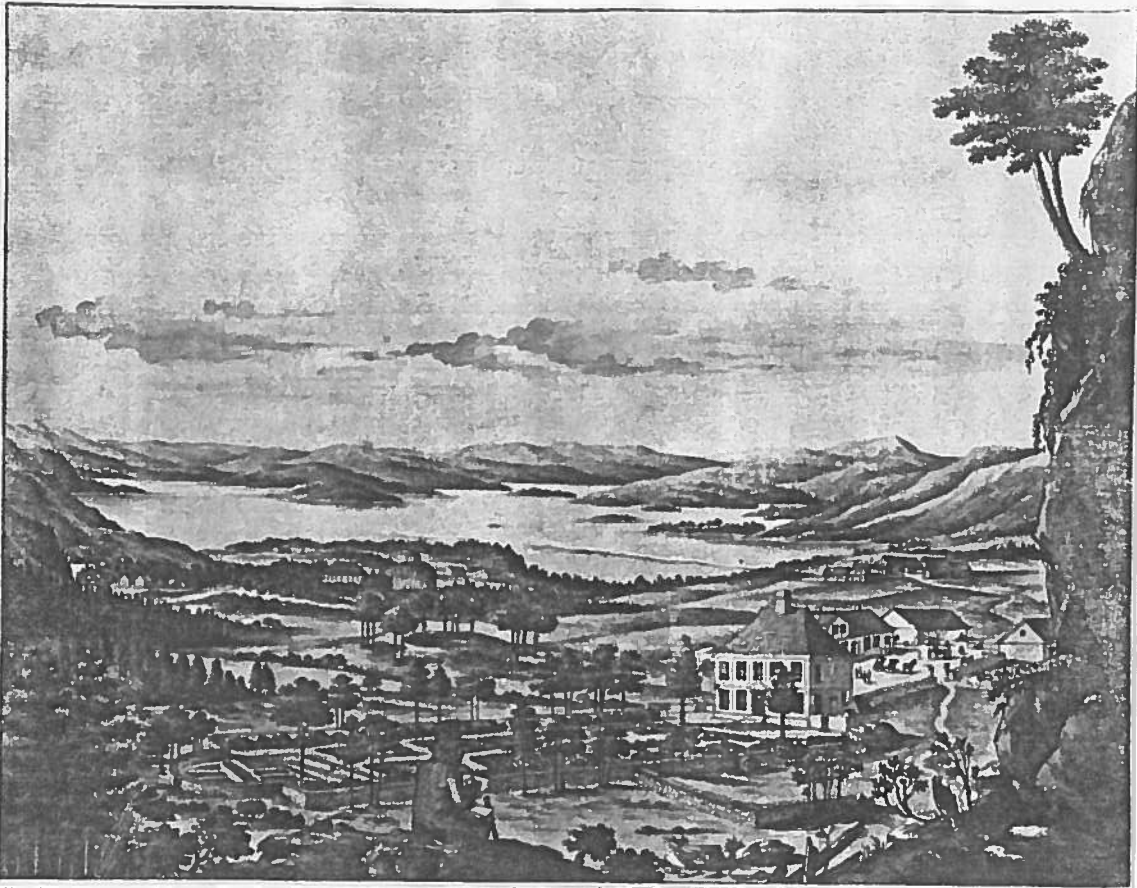
Øvrige eiere av lystgården:

1793-1798	Herman Låding
1798-1810	Søren Dometius
1810-1839	Wollert Konow
1842-58	Morris Stirling
1858-1864	Karl Bang

(Trumpy, 1977)

Sør for tunet finnes det en sirkulær natursteinsmur på toppen av en liten kolle (Se: kart 2.3). Den har åpninger mot sør og nord. Hva dette har vært er usikkert, men kanskje kan det knyttes til lystgården som var lokalisert i dette området. En akvarell av Dreier fra 1826 viser en et element i hagen med samme form (Billedarkivet).

Huset som ble bygget av Konow lå omtrent der det vestlige våningshuset ligger idag (Trumpy, 1977). Huset ble bygget om av skotten Morris Stirling til engelsk herregårdsstil. Bygningen brant i 1864.

Ill. 13. Prospekt av Dreier fra 1806 viser Lystgården på Nedre Natlland bygget av Friele.

Ill. 14. Prospektet av Dreier fra 1826 viser Lystgården på Nedre Natlland. Denne bygningen ble bygget av Konow i etter brannen i 1820.

Idag er det som engang var tunet til Nedre Nattland to boliger med hage. På kommunens kart fra 1920 og 1935 er det bare et våningshus - det østre. De opprinnelige driftsbygningene er for en stor del borte. Rester av disse finnes i form av natursteinsfundamenter nordøst for våningshusene. En driftsbygning står i midlertid igjen på nordøst siden, men denne finnes ikke igjen på kart fra 1920, 1935 eller 1965. Bygningen er sannsynligvis eldre enn dette. Kanskje har den stått et annet sted på tunet tidligere. Bygningens grunnmur er en fuget natursteinmur, mens overbygningen er i tre.

Nord for våningshusene finnes en intakt jordkjeller. En tilsvarende jordkjeller finnes også på Roligheten tun.

Ridesenteret ligger sør for tunet. Mesteparten av bygningene her er bygget etter 1965 i følge Bergen kommunens kart.

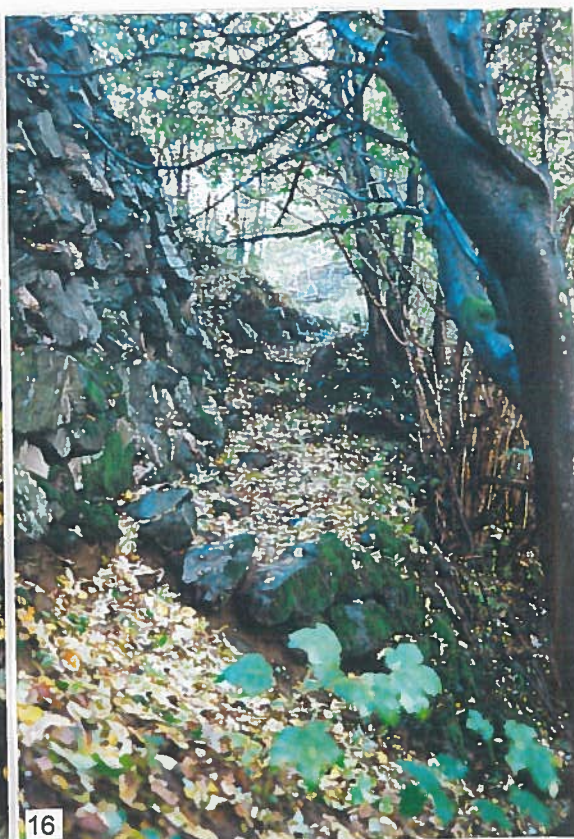
ØVRE NATTLAND

Det opprinnelige tunet lå visstnok ved krysset Natlandsveien-Sædalsvegen. Det er ikke funnet rester av dette tunet, og lokaliseringen er utenfor planområdet. Da dette tunet ble solgt i 1753 omtales hage med tilhørende fiskedam. Fiskedammen var antagelig tjernet ved Birkelundsbakken som i dag er fylt igjen og bebygget. Tunet ble flyttet til nåværende plassering ca.1860.

Dagens våningshus og en av driftsbygningene på dagens hovedtun ble oppført i 1862 (Larsen, 1984). Stallen er fra 1864 (Sefrak).

ØVRIG BEBYGGELSE

Store deler av arealene tilhørende både Øvre og Nedre Nattland har blitt utnyttet til boligformål. Innenfor felt B18 finnes det en del boliger. Flere av disse er med på kart fra 1920. Sannsynligvis var en del av disse opprinnelig gårdsbruk. I 1949 ble det utarbeidet en reguleringsplan for deler av B18 (Byarkivet).

KOMMUNIKASJONSLINJER

Illustrasjoner:

Ill. 15. Trappeveg fra Natthlandsmyren opp til ringmur.

Ill. 16. To generasjoner Sædalsveg ved plangrensen i nord .

KOMMUNIKASJONSLINJER

Området er gjennomsyret av stier, kjerreveger og rideveger av ulik karakter og standard. Mange av disse bærer preg av å være hyppig brukt, mens andre bare er sarte spor i terrenget og bare synlig på grunn av forstøtningsmurer eller steinsetting (Se: Kart 3).

Hovedveg

Nåværende Sædalsveg, fra Birkelundstoppen til Sædal, ble anlagt 1908-1920 (Mjøs, 1998). Helt nord i felt B18 synes en forstøtningsmur for en eldre veg under dagens trasé. Sædalsvegen har forstøtningsmurer store deler av strekningen, men den er bare synlig noen få steder.

En veg går fra krysset Nattlandveien og Sædalsvegen til begynnelsen av alléen ned til Nedre Nattland. Dette kan være en eldre trasé. Den har delvis forstøtning og delvis langsgående steingjerde. Hordaland Fylkeskommune skriver i Kulturhistoriske registreringer for Nattlandområdet at dette er en gammel veg gjennom Bergensdalen. Den kan sees i sammenheng fra Birkelundstoppen, over Geithushaugen og derifra videre gjennom alléen ned til Nedre Nattland, der den gikk over gårdstunet og trolig passerte øst for lystgården (Ill. 14 viser dette) og videre ned mot Roligheten.

Kjerreveg

Veger av denne standarden fører fram til bruk eller bolighus. Noen av disse er utbedret for bilbruk. Dette gjelder vegene fra Sædalsvegen over Nedre Nattland tun til Ridesenteret og til tunet på Roligheten.

Alléveien ned til Nedre Nattland er steinsatt mot vest. Det samme er stikkvegen fra Sædalsvegen ned til Nedre Nattland. Kjerrevegen opp til boligfelt i øst (Merkur og Marsvegen) har en betydelig forstøtning, og er trolig en gammel veg mot Sædalen og Sandalen.

Vegen fra Birkelundsbakken til dagens tun på Øvre Nattland har forstøtningsmur med brystning.

Mer perifere deler av området har bare rester som vitner om veger benyttet til driften på gårdene. Enkelte forstøtninger og steinlagte partier er det eneste som er igjen av disse - der de ikke har blitt tatt i bruk som rideveger eller turstier. En steinsetting markerer en veg som leder over bekken vest for Nedre Nattland. Denne vegen kan kanskje sees på som en forlengelse av vegen forbi jordkjelleren. Videre mot vest forsvinner steinsettingen og restene av vegen er bare synlig som en jordterrasse i skråningen. Over på Øvre Nattlands grunn finner man også rester av en veg med retning vestover. Hvorvidt dette er én vegtrasé er usikkert, men Hordaland Fylkeskommune antyder at det kan være en sammenheng, og at vi har å gjøre med en vei fra Nedre Nattland til hovedvegen fra Øvre Nattland til Midtun. På Øvre Nattlands side har vegen en forstøtning i varierende høyde mot sør. Den forsvinner da vi nærmer oss boligfeltet i vest.

Karakteristisk er vegfyllingene i daldragene på Nedre Nattland. For å få kjerre og andre kjøretøy over er kjerrevegene lagt på fylling med forstøtningsmur mot sør. Det er registrert to slike vegforstøtninger i området.

Postveg

Gjennom Nattlandsområdet går det flere veglinjer som i kortere eller lengre perioder kan ha hatt status som postveger (Øye Sjølvberg, 1972). Det usikkert om noen av de synelige veger eller stier innenfor felt B18 er rester etter disse.

Postvegene ble på slutten av 1700-tallet lagt om til kjøreveger. Den Christianske postvegen ble lagt i ny trasé over Nattland (Brekke, 1994). Tidligere gikk den over Borgaskaret. Den nye traséen går over Nattland, Grimo og Langedalen til Arna.

Gangsti/sti

Rett utenfor plangrensen i sørvest krysser en sti bekken. Det gjøres ved hjelp av en steinbru med to spenn. Stien fortsetter inn i planområdet i hårnålssvinger opp den bratte skråningen. Opp på platået deles den opp i flere traséer og blir utydelig.

Området har svært mange stier som ikke fører noen steder, eller går i ring. Utstrakt bruk av terrenget til ridning eller turgåing gjør det vanskelig å bedømme hvilke av disse traséene som er gamle.

Rideveg

Området er gjennomsyret av rideveger på de flatere deler av området. Det vil si i østlige og sentrale deler av planområdet.

Trappeveg

Det finnes en trappeveg fra Nattlandsmyren til ringmur høyt oppe i skråningen. Selve trappevegen er delvis i god stand, men traséen forsvinner der den til all sannsynlighet gikk over til å være sti, like foran ringmuren. Stien knyttes ikke sammen med noe annet stinett fra øst, men nede på Nattlandsmyren kan man følge et tråkk. Dette tyder på at ringmuren har vært knyttet til driften på Nattlandsmyren og ikke på Nedre Nattland.

Også stien som leder inn i området fra sørvest over den vestligste av steinbroene er delvis en trappeveg i den nedre delen.

Broene

Det finnes fire steinbroer og en trebro for å krysse den sydligste bekken. Steinbroene er bygget opp noenlunde samme måte. De er av ulike størrelse, og har ulik lengde på spennene. Broene har natursteinsfundamenter som er noenlunde loddrett eller svakt skrånende innover bekken, og med en stor steinhelle lagt på toppen. Ifølge Hordaland Fylkeskommune, Kulturseksjonen kan en slik konstruksjon kan være svært gammel.

Den østligste broen er en del av en gammel veg som leder mot Sædalen og Sandalområdet.

Bro nummer to østfra er idag ikke knyttet til noe stisystem, og var nok til intern bruk på gården snarere enn til noen gjennomgående veg. Broen er også en del mindre enn de andre.

Den midtre broen er en del av vegenforbindelsen ned til Roligheten. Denne broen er den største, og er forsterket med en stålbeleg og asfalt i den senere tid. Dette kan være traséen vegen gjennom Bergensdalen fulgte, og som omtales tilbake til 1799 (Hordaland Fylkeskommune).

Den fjerde broen er en trebro fra nyere tid, som ligger i tilknytning til steinsetning av bekken.

Bro nummer fem østfra er en steinbro med to spenn. Denne broen har en noe lettere steinhelle på toppen og er smalere enn de andre. Har trolig bare vært nyttet til gangtrafikk, mens de øvrige er konstruert for hest og kjerre.

ENKELTOBJEKT OG ANLEGG

Illustrasjoner:

- Ill. 17 Teknisk kulturminne ved bekken, sannsynligvis en sag, med tilhørende steinsetting.*
- Ill. 18 Steinbro nummer to fra øst.*

ENKELTOBJEKT OG ANLEGG

Automatisk fredete kulturminner

Det er ikke gjort funn på Nattland som bekrefter at Nattland var bebodd i folkevandringstida eller funn av andre automatiske fredete kulturminner. Det omtales fra middelalderen (1590) en ødegård kalt Trøssøe i utmarka øst for Nattland. Samme område som er kalt Tøshaugen i dag - dette området er utenfor Felt B18 (Hordaland Fylkeskommune).

Juni 98 ble det foretatt søk etter steinalderboplasser av Fylkeskommunen i de lavereliggende områdene. Utvidede prøvestikk og søk med jordbor ble utført. Ingen funn.

Det finnes verken vedtaksfredete kulturminner eller verneverdige områder vernet etter PBL i området.

Tekniske kulturminner

Langs bekkefare i den sørøstre delen av B18 finnes rester av et teknisk kulturminne. Det er usikkert om det har vært en kvern eller en sag, men restene minner mye om den mekaniske oppbygningen av gamle sager. Restene er natursteinsfundamenter og metall skovlehjul som har overført kraften til en reim. Kart fra 1920 viser at det lå en bygning inntil bekken.

Også lenger nede langs bekken finnes det forsøk på å regulere bekken ved hjelp av steinsetting.

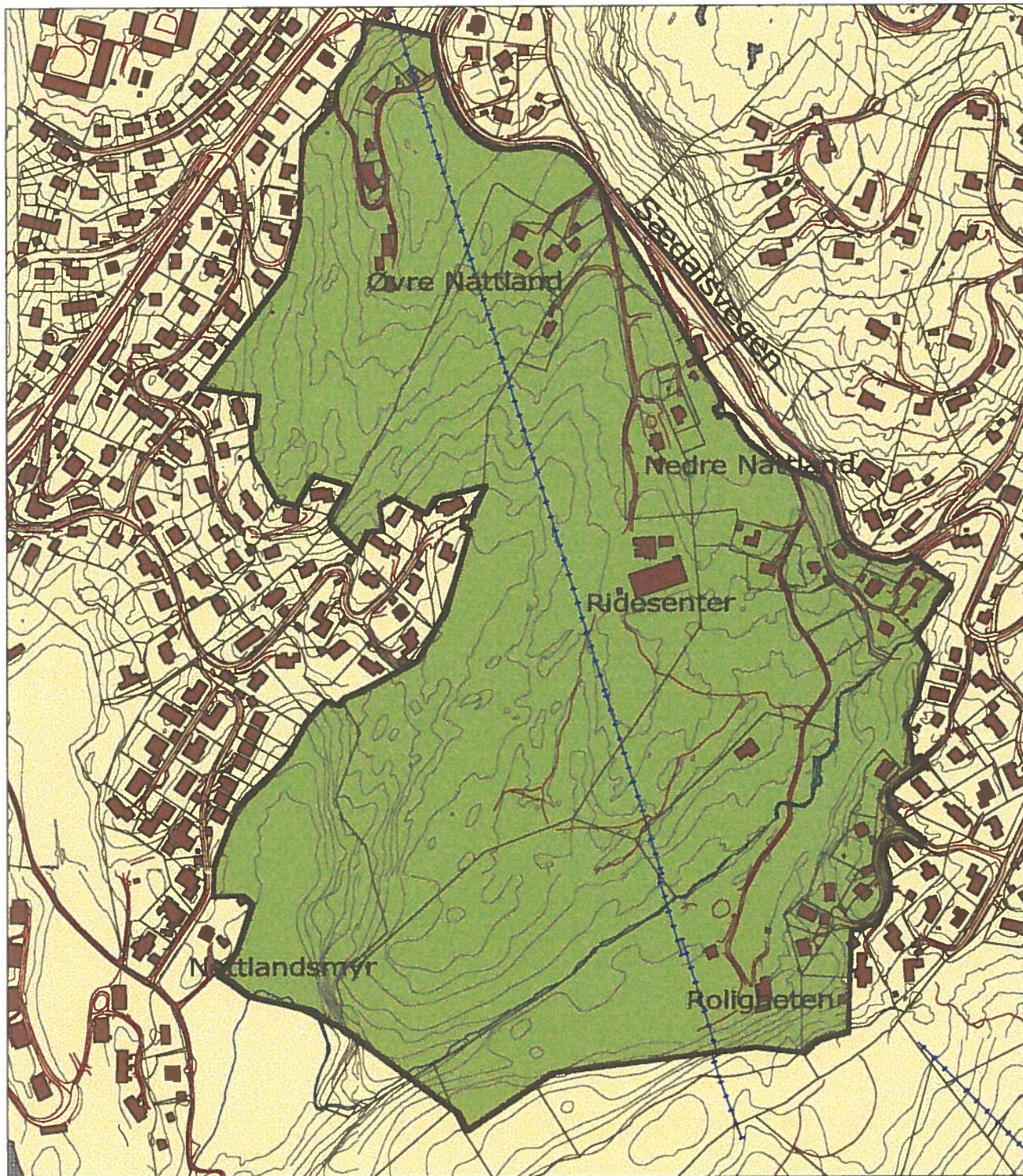
ILLUSTRASJONSLISTE

- Ill. 1. Allé ned til Nedre Nattland tun.
- Ill. 2. Den vestligste brua over bekken – rett utenfor planområdet.
- Ill. 3. Rester av det som trolig har vært en gammel sag.
- Ill. 4. Øvre Nattland tun, bygget 1862-64.
- Ill. 5. Jordbrukslandskap ved Øvre Nattland.
- Ill. 6. Styvingstrær ved Øvre Nattland tun.
- Ill. 7. Gjengroingslandskap, Bruk 3, Øvre Nattland.
- Ill. 8. Bilde viser et eksempel på beitelandskapet rundt Roligheten Ridesenter.
- Ill. 9. Jordkjeller ved tidligere Nedre Nattland tun.
- Ill. 10. Ringmur ved nedstigningen til Nattlandsmyren i forbindelse med en trappeveg.
- Ill. 11. Steingjerde som skiller eiendommene Bruk 1 og 3, Øvre Nattland.
- Ill. 12. Roligheten tun sett fra sørvest.
- Ill. 13. Prospekt av Dreier fra 1806 viser Lystgården på Nedre Nattland bygget av Friele.
- Ill. 14. Prospektet av Dreier fra 1826 viser Lystgården på Nedre Nattland.
- Ill. 15. Trappeveg fra Nattlandsmyren opp til ringmur.
- Ill. 16. To generasjoner Sædalsveg ved plangrensen i nord
- Ill. 17. Teknisk kulturminne ved bekken, sannsynligvis en sag, med tilhørende steinsetting.
- Ill. 18. Steinbro nummer to fra øst.

KILDER

Brekke, N.G. (1994)	Kulturhistorisk Vegbok , Hordaland
Hordaland Fylkeskommune. 1994
ISBN 82-7326-026-7.
Hordaland Fylkeskommune(1998)	Kulturhistoriske registreringar,
Reguleringsplan på del av Nattland.
Kulturseksjonen, regional utvikling,
Hordaland Fylkeskommune.1998.
Larsen, J.T. (1980)	Fana Bygdebok 1,
Fana Bygdeboknemd,
ISBN 82-7129-025-8, Bergen 1980.
Larsen, J.T. (1984)	Fana Bygdebok 4,
Fana Bygdeboknemd,
ISBN 82-991226-0-0, Bergen 1984.
Mjøs, V.(1998) upubl.	Foreløpig rapport om utbygging av felt
B18.
Myking, J.R, (1990)	Fana Bygdebok 2,
Fana Bygdeboknemd,
ISBN 82-991226-1-9, Bergen 1984.
Trumpy, B. (1977)	Bergenske Lyststeder,
ISBN 82-90052-16-2.
Øye Sølvsberg, (1972)	Registreringer av postveger –
hovedfagsoppgave.
Sefrakregisteret
Byarkivet
Kommunens kart 1920, 1935, 1965.
Billedarkivet ved UIB	

KART 0 OMRÅDEAVGRENSNING

TEGNFORKLARING

 Planområde, Felt B18

 Høydekruser 5m ekv.dis.

 Eiendomsgrenser

 Bekk

 Veger

 Høyspentlinje

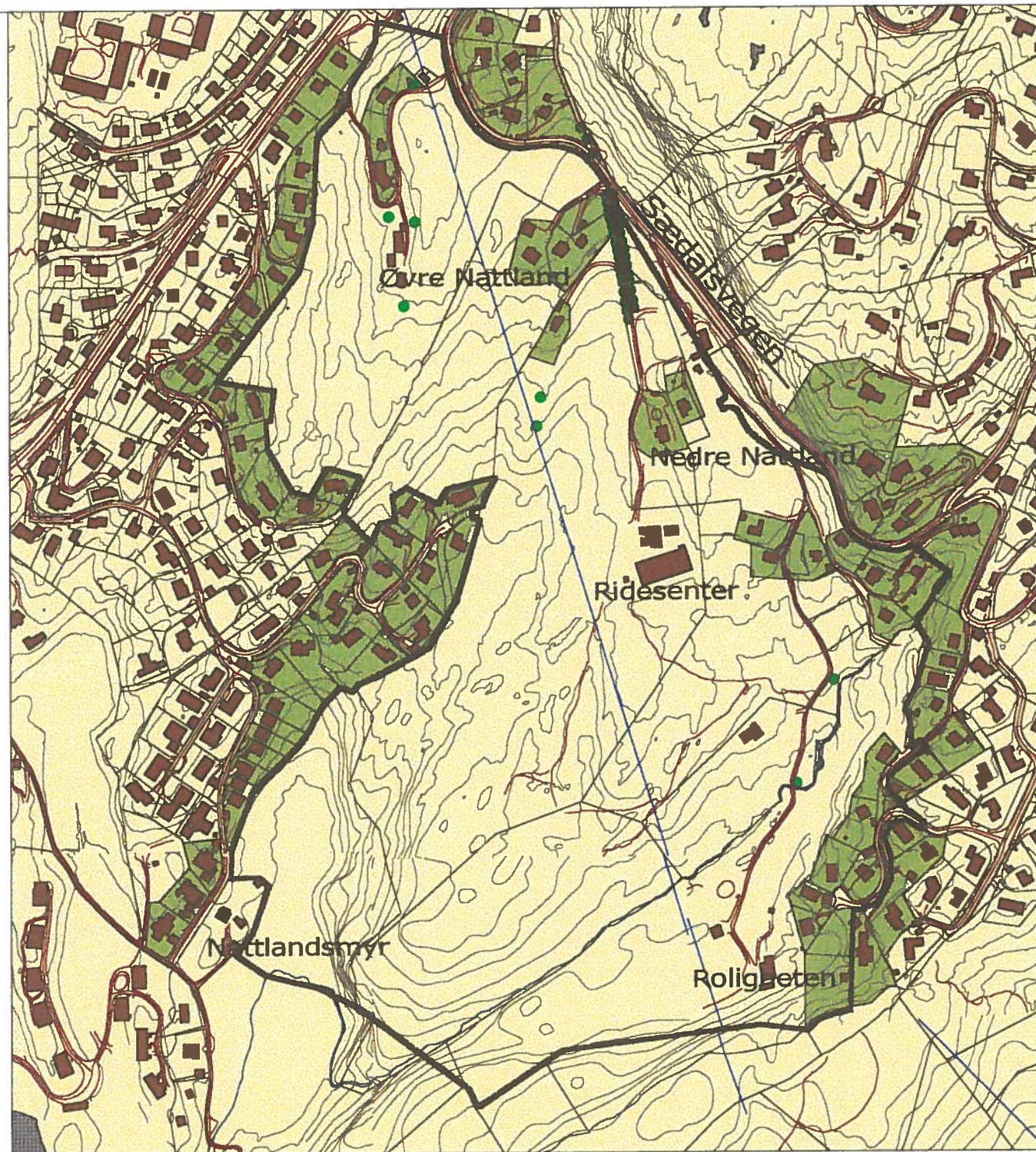

100 0 100 Meters

KULTURMINNEGRUNNLAG FOR FELT B18
NATTLAND, SANDAL, SÆDAL

Byantikvaren i Bergen, november 98

KART 1 TOPOGRAFI OG LANDSKAP

TEGNFORKLARING

Vegetasjon

- Allé
- Styvingstre
- Hager

— Plangrense, Felt B18

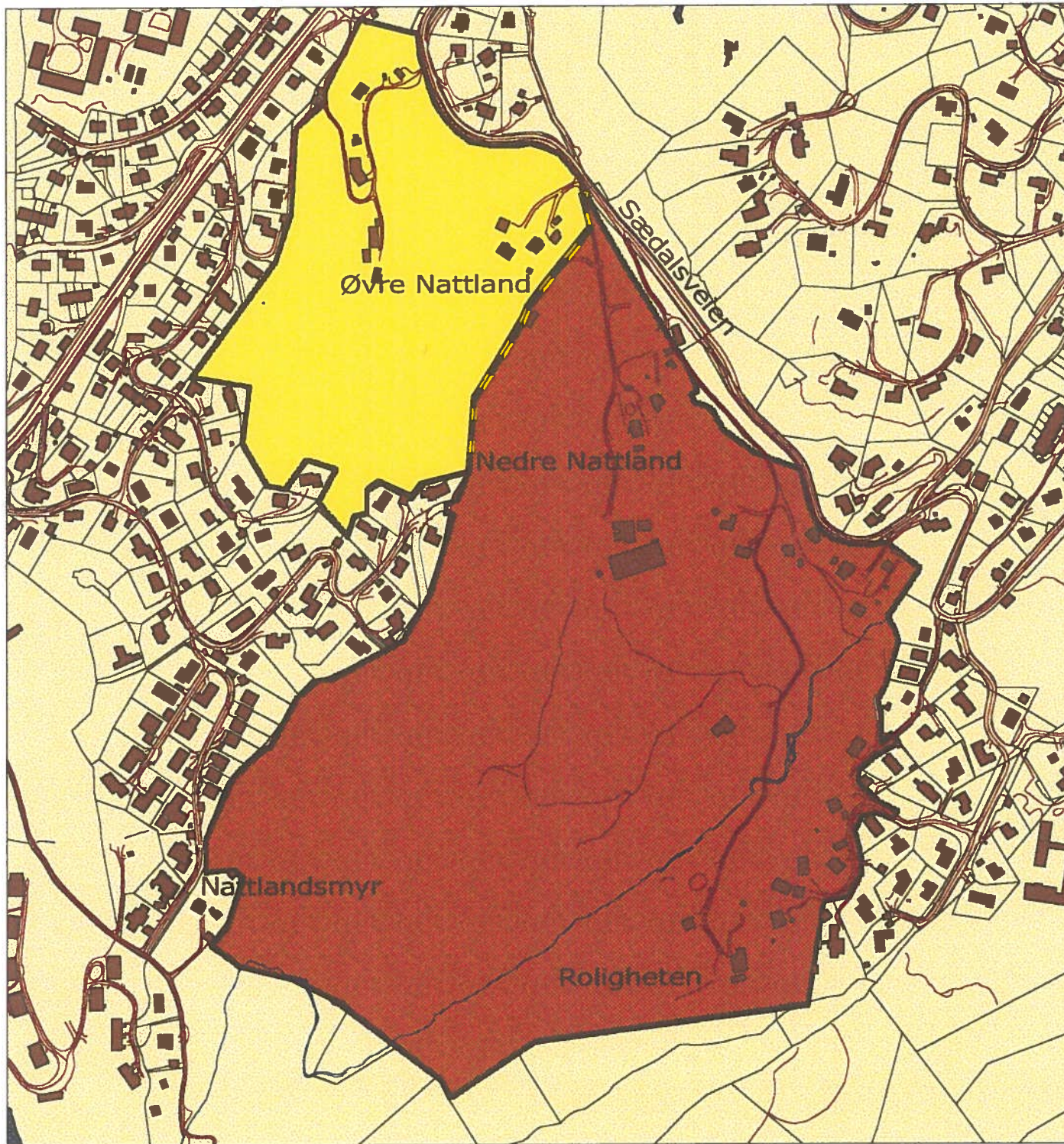
- Høydekruver 5m ekv.dis.
- Eiendomsgrenser
- Bekk
- Veger
- Høyspentlinje

100 0 100 Meters

KULTURMINNEGRUNNLAG FOR FELT B18,
NATTLAND, SANDAL OG SÆDAL

Byantikvaren i Bergen, november 98

KART 2.0 BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESTRUKTURER GÅRDSGRENSER

TEGNFORKLARING

 Gårdsgrense

 Nedre Nattland
 Øvre Nattland

100 0 100 Meters

KULTURMINNEGRUNNLAG FOR FELT B18
NATTLAND, SANDAL OG SÆDAL
Byantikvaren i Bergen, november 98

KART 2.1 BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESSTRUKTURER

EIENDOMMER

TEGNFORKLARING

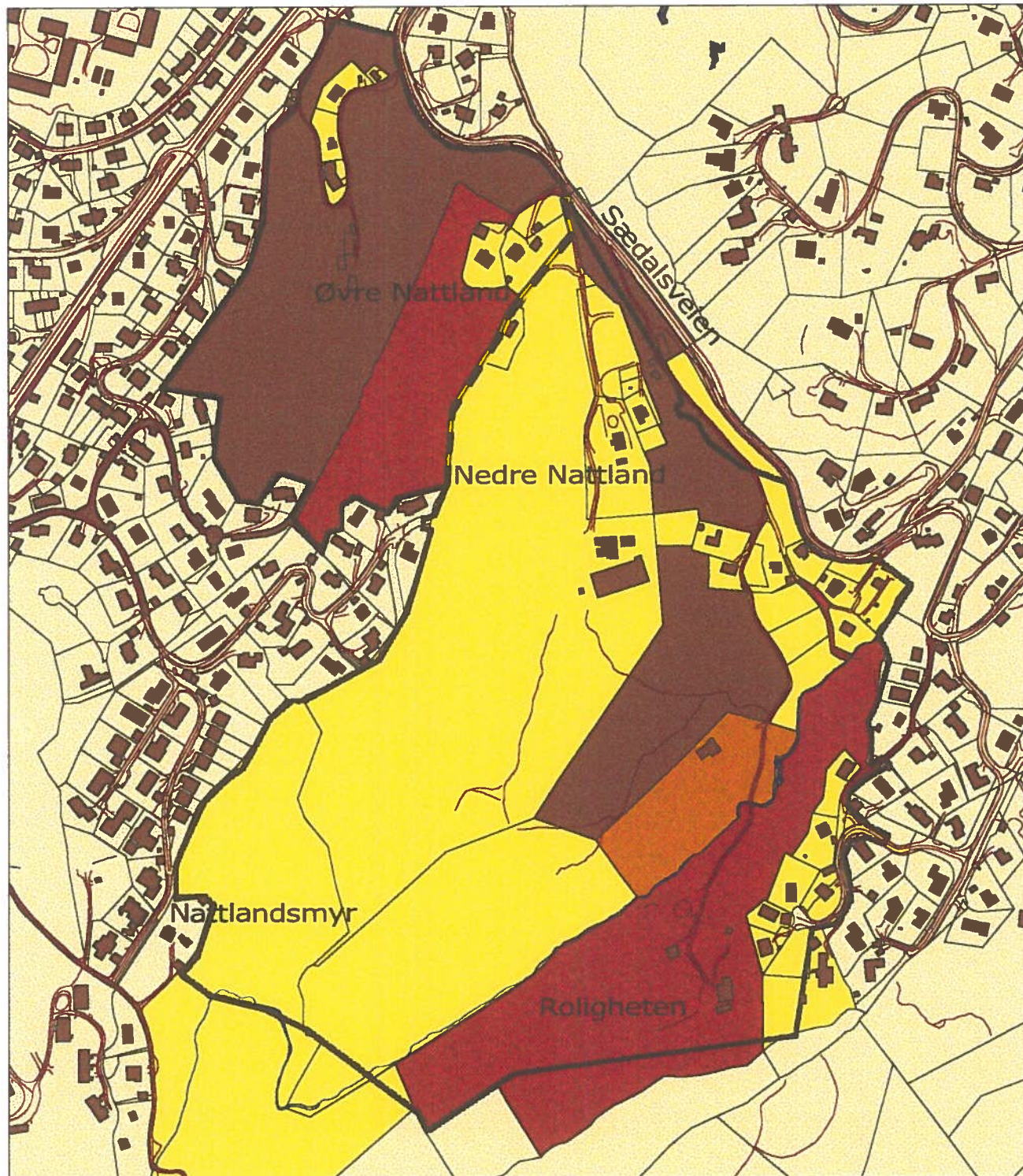
- Gårdsgrense Ø. og N. Nattland
- Plangrense Felt B18
- Bekker
- Veger
- Eiendommer**
 - Utskilt 1800-49
 - Utskilt 1850-1900
 - Utskilt 1900-49
 - Utskilt etter 1950 / ukjent

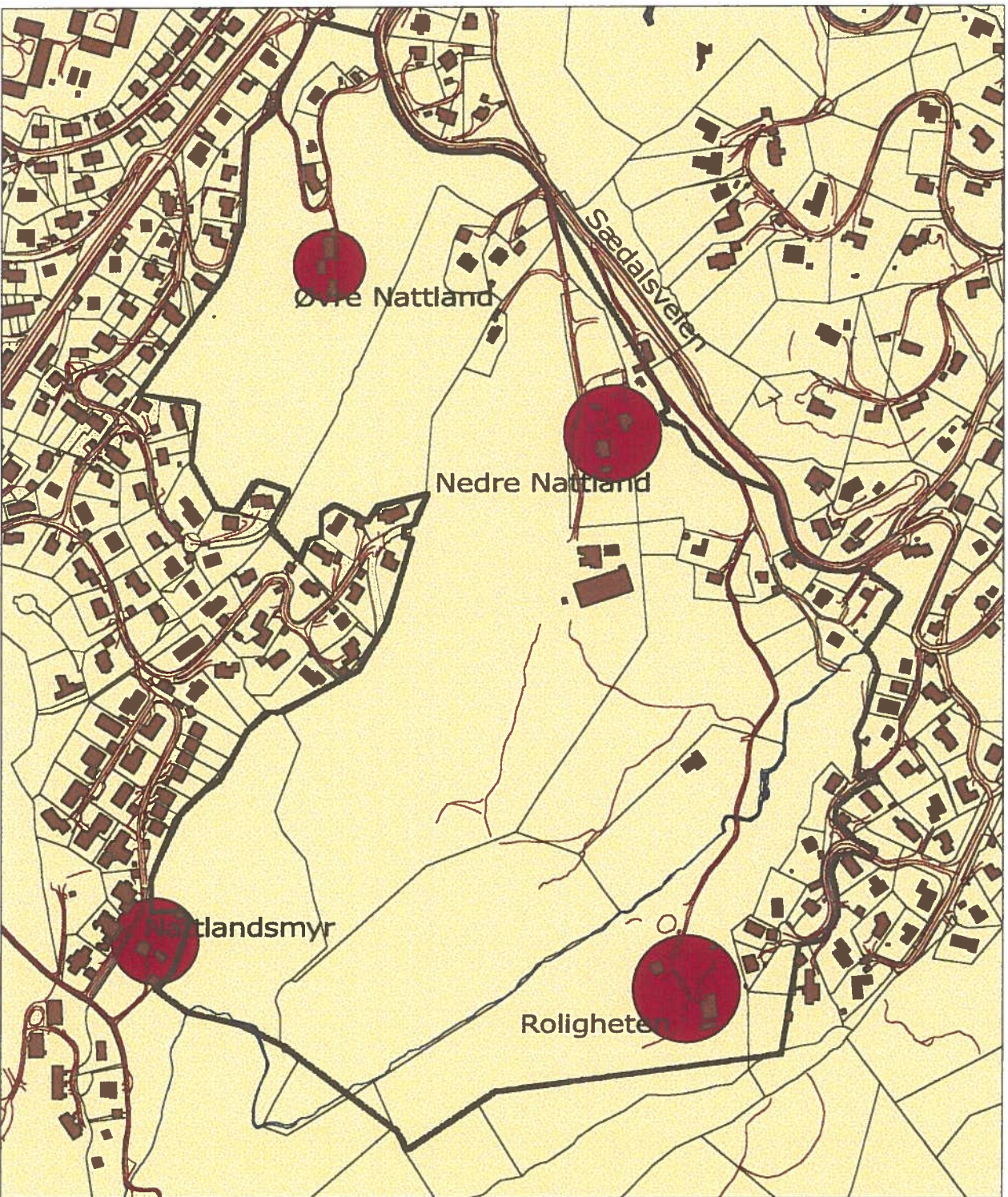
Kilde: Bergen kommunes eiendomsregister

100 0 100 Meters

KULTURMINNEGRUNNLAG FOR FELT B18
NATTLAND, SANDAL OG SÆDAL
Byantikvaren i Bergen, november 98

**KART 2.2
BEBYGGELSE OG
BEBYGGELSESSTRUKTURER -
TUN OG EIENDOMSGRENSER**

TEGNFORKLARING

- Plangrense Felt B18
- Bekker
- Eiendomsgrenser
- Veger
- Tun

100 0 100 Meters

KULTURMINNEGRUNNLAG FOR FELT B18
NATTLAND, SÆDAL OG SANDAL

Byantikvaren i Bergen, november 98

KART 2.3 BEBYGGELSE OG BEBYGGELSESSTRUKTURER - KULTURLANDSKAP

TEGNFORKLARING

- Jordkjeller
- Tidl. bygningsstrukturer

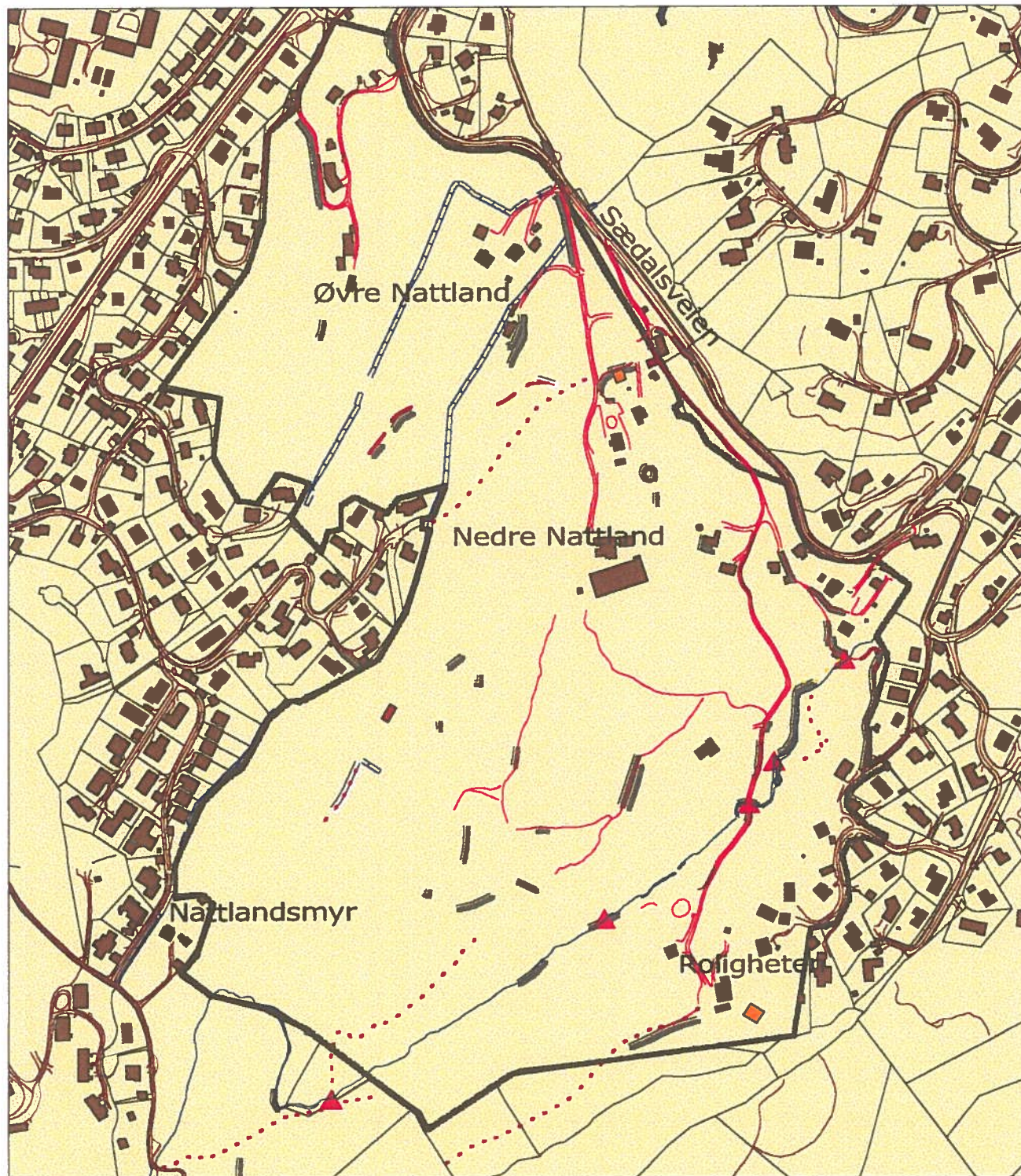
- Steinsetting
- Forstøtning
- Frittstående mur
- Steingarder

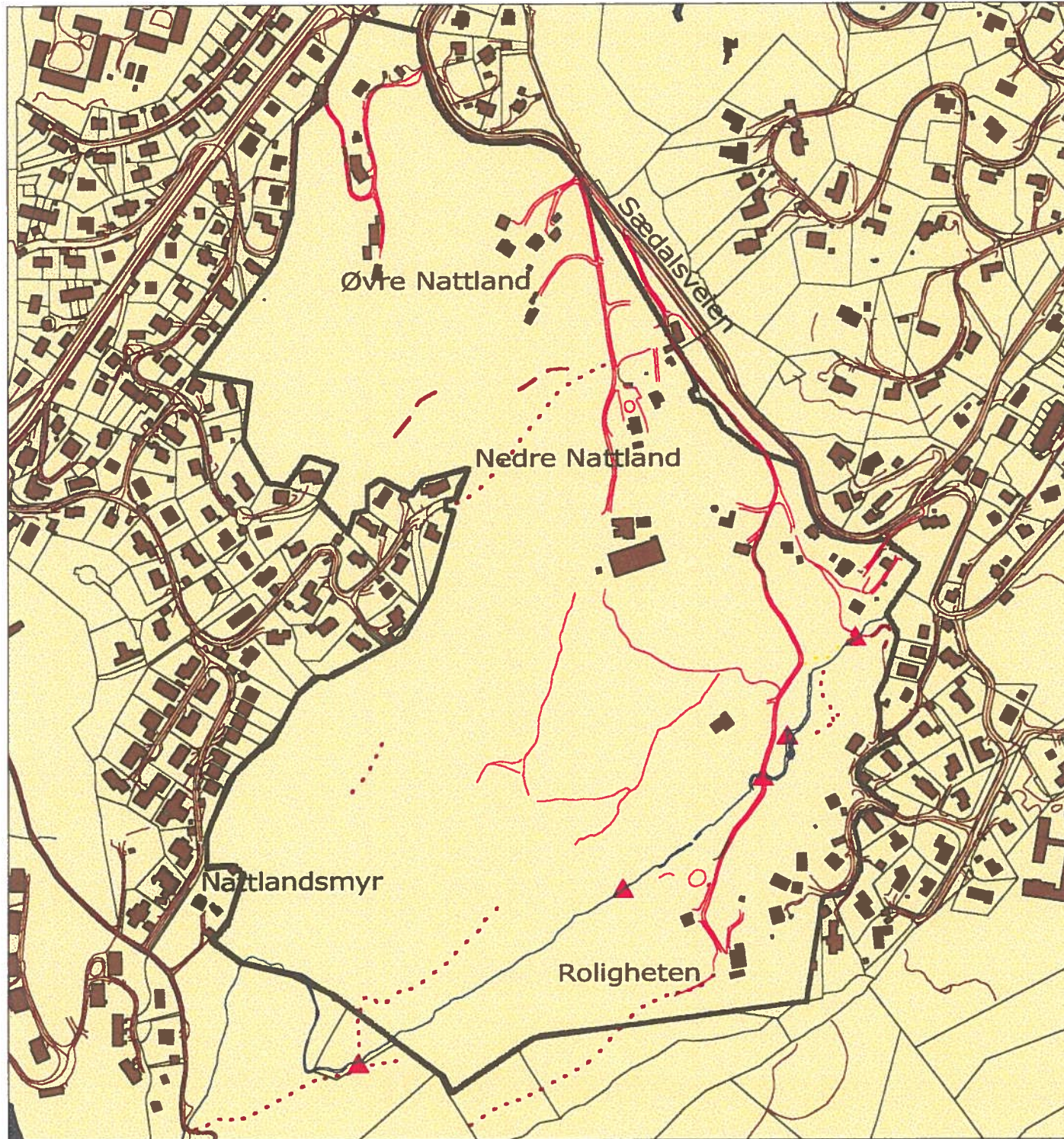
- Sti
- Kjerreveg
- Veger
- Bruer

100 0 100 Meters

KULTURMINNEGRUNNLAG FOR FELT B18
NATTLAND, SÆDAL OG SANDAL
Byantikvaren i Bergen, november 98

KART 3 KOMMUNIKASJONSLINJER

TEGNFORKLARING

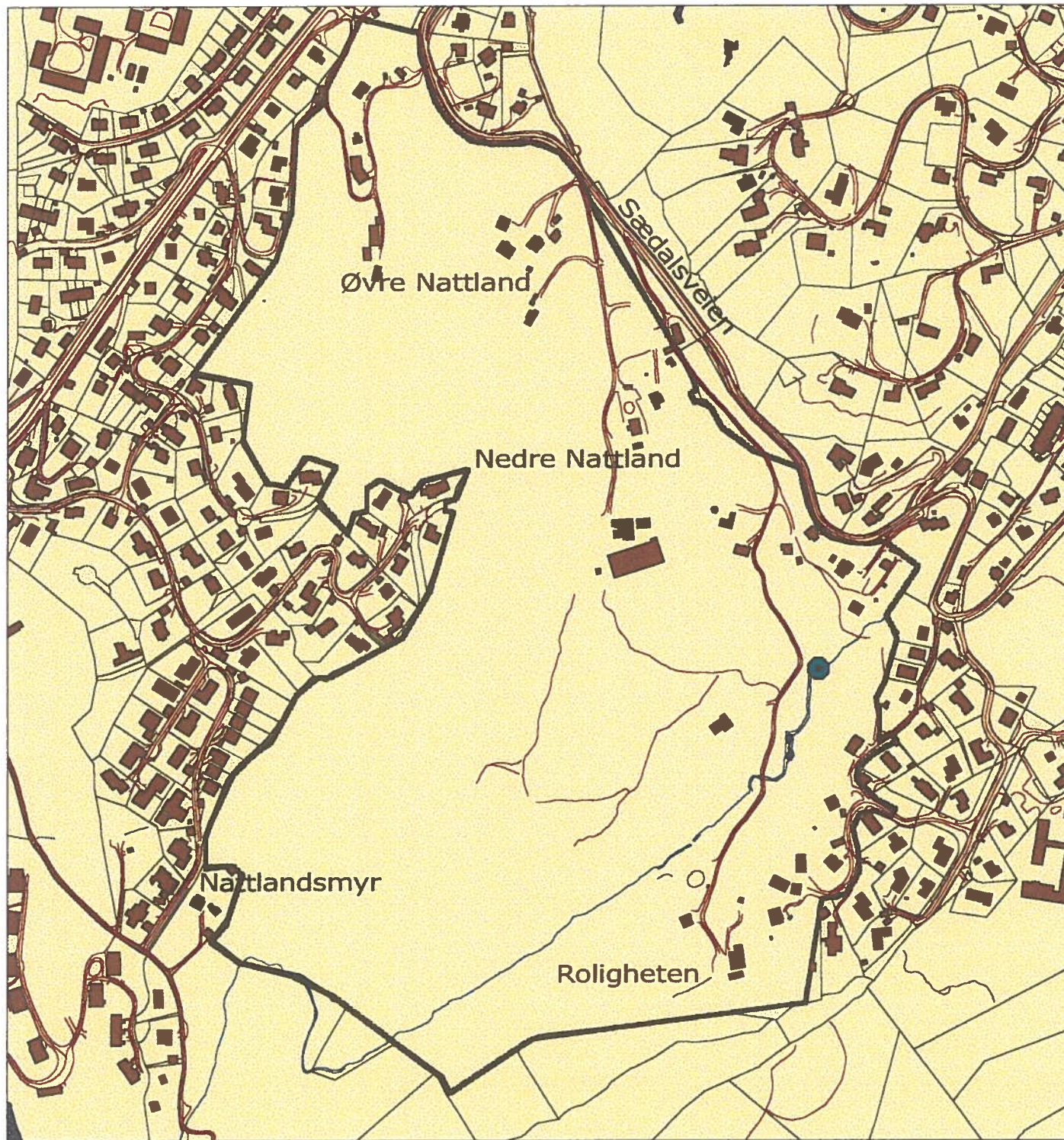
Kommunikasjonslinjer

- Sti
- Kjerreveg
- Veger
- Bruer

100 0 100 Meters

KULTURMINNEGRUNNLAG FOR FELT B18
NATTLAND, SANDAL OG SÆDAL
Byantikvaren i Bergen, november 98

KART 4 ENKELTOBJEKT OG ANLEGG TEKNISKE KULTURMINNER

TEGNFORKLARING

● Teknisk kulturminne

100 0 100 Meters

KULTURMINNEGRUNNLAG FOR FELT B18
NATTLAND, SÆDAL OG SANDAL
Byantikvaren i Bergen, november 98